

S Z E M L E

A MAI PANAIT ISTRATI

Panait Istrati nevét 1929-ben megjelent Oroszország ellenes könyve óta, mely akkoriban emlékezetes kavardást keltett, csend borítja. A baloldal Istrati ismeretes állásfoglalás változását hamarosan elkönnyvelte s a jobboldal is, miután felhasználta a maga céljaira, napirendre tért fölötte. Nem régiben azután ismét jelentkezett Istrati Maison Thuringe című új regényével; ezt azonban már távolról sem kísérte az a fogadtatás, mint amelyben a Presentations des Haidoucs, a Domnita de Snagov, de különösen első könyve, a Kyra Kyralina részesült. Az esemény újabban Istrati személye körül nem új regényének a megjelenése.

Vannak írók, akiktől a közönség mindig valami váratlan fordulatot vár. Fordulatot — a szó konkrét értelmében.

Ez a fordulat Istratival kapcsolatban pár héttel ezelőtt bekövetkezett. Cikksorozata jelent meg Tanulsága a szabadság mellett és Tanulsága a hit mellett címen a párizsi Nouvelle Litteraireben. Ezeket a cikkeket Istrati pár éves önkéntes Braila-i elvonulása után most a bukaresti Filareti tudószanatóriumból küldi, — betegben. Ezekben a cikkeken Istrati minden stiláris izzása ellenére letört, szenvedő, békétlen individualista, akiben a hajdani forradalmi lobogás sajátos Krisztus misztikává transzponálódott. Ezt írja: „Éhségem és szomjúságom egy másik világának felel meg. Annak a világnak, mely kizárólag az én szívemben létezik.“ S a cikkeiben felvetett „csatlakozni vagy nem csatlakozni“ kérdésében annyira egy másik világból beszél, hogy megtagadja Romain Rollandot, akinek pedig életét és karrierjét köszönheti. A fordulat tehát ismét éles. Az 1929-ben felvett vonal elmélyül. Most már nemcsak egy valamit (pl. Oroszország) tagad meg, hanem már végleg az az ember, aki — mint a Nouvelle Litterairehez írt első levelének ajánlásában írja — „sehova sem csatlakozik.“ Az egykori Istrati, aki a Braila-i kikötőből indult el, hogy minden elnyomottak énekese legyen, már csak egyedül, — a szívében akar élni. „Nos hát igen — kiált fel — megismétlem az egész világ szeme előtt: minden „szervezés“ nem nyújt hasznot és nem fog hasznot nyújtani, csak a szervezőknek!“ — Végleg elhagyta tehát román, görög, tatár, török, örmény és ki tudja még milyen nemzetiségű társait a dunai kikötőkben? Ugy látszik, igen. Az egykori Istrati teljesen kicserélődött. Végleg megvált annak a rétegnek a tudati világától, ahonnan elindult. Husz évvel ezelőtt még súlyos tapasztalatokban volt része akkori nyugtalan tevékenységeért, melyet társai („szervezés“ következtében a társai) érdekében kifejtett. Istrati is tehát — mint most kiderül — azoknak az alulról felkerült tehetségeknek az utját futotta meg, akiknek az uralkodó irodalmi életbe való beolvadása együttjárt eredeti tudatuk elvesztésével? A válasz nem kétséges. Istrati válaszai határozottak: „az ideológia nem több egy idiótikus szólamnál“, — mondja valami olyan hangsúllyal, hogy az ember azt hiszi nála „gyermeki hit“ és „fanatizmus“ került a helyébe. Majd pedig: „Egyedül maradtam, miután azt képzeltem be magamnak egy életen át, hogy valaki mellett küzdök. Őszintén hittem abban, hogy ahhoz az osztályhoz tartozom, amelyből származom. És azt is hittem, hogy méltó lesz arra egy tan, hogy vallásnak tekintsem, mert megváltoztatja a világ arcát, a társadalmi rendet. Illúziók voltak...“ — Mi hát a pozitívum? Megmondja ezt is: jöjjön „az emberiség visszatérése,

egy századra a nomád élethez, ahhoz az élethez, amelyben a társadalomnak nincs hatalma az egyén fölött és ha ez nem sikerül, úgy hát térjen vissza az ember a csordaélethez, a világ végéig, demokrata vagy abszolutista kényurainak boldogságára...“ Ezután már igazán csak egy lépés és következik valami vallási, mesebeli, utopisztikus, khaotikus érzelmi láz prédikálása. „A hiba — írja a katolikus Mauriacnak, aki lelkendezve fogadta Nouvelle Litterairebeli leveleit, — a hiba nem a rendszerekben, hanem a szívekben van.“ „Ennek a szívnek a hibájából rúttá lesz minden, amihez érünk. Művészet, tudomány, technika, vallás, ideál, erkölcs s sport.“ S ha már megütötte egy laikus prédikáció tónusát, éles kicsengéssel írja tovább: „Nem egy megtört, hitbalzsamát áhitó székevény áll Ön előtt, Mauriac ur, hanem egy apostol...“ „Katolikus keresztény akarok lenni, mint Ön, de csak egy feltétellel; ha megengedik együtt Krisztus hadjáratát a föld minden önző és ragadozó emberének, bárhol is legyen. Könyörtelen háborút: a keresztbe font karok háborúját, egészen a társadalom szétbomlásáig. Elűzzük a farizeusokat a keresztény egyházakból és a bolondokat a kommunista házból. Két új Krisztus leszünk. És utánunk: milliók.“ S tényleg könyörtelenül háborúskodik, keresztbefont karral, nagybeteg ágyán a bukaresti szanatóriumban s e hadakozásban minden régi ideált, lelki rokont megtagad. E sorok írója előtt pl. Gorkijt az olasz fasizmus megvesztegetettjének nevezte, aki ezért az, mert olvasótáborra van szüksége... A hadakozók vak láza ül a szemében s arra a kérdésre, hogy miért változtatta meg oly radikálisan Oroszországgal szemben kezdetben oly lelkendező véleményét, csak negatív irányban válaszol és azt mondja: „M. európaiak hittünk abban, ami odaát van, de csak a szép és nagy szavak legyőzöttjei voltunk. Az ottani viszonyokhoz mérten az itteni élet: gyönyörű szép. Ott borzalom az élet. És itt mégis csak van szabadság.“ S amikor hivatkozunk fiatalabb éveinek remekműveire s a műveibe zsufoolt ellenkező élményeire, hozzátézi gyorsan: „még ma is Oroszország mellett állok, de egy feltétellel: hallgassák meg a szovjetek barátai kritikáját...“ Istrati mostani harca tehát „baráti kritika“ — S lehetetlen nem érezni és látni, hogy itt egy ember vergődik az ellenmondások közt. Mert végül is mit mond: „Ami pedig egy esetleges orosz-ellenes háborút illet, én ezt a háborút mindenestre szabotálni fogom.“ Sulyos szavak. „Nem lehet jó az az államforma, amelyben terror uralkodik.“ — mondja. „Minden rendszer egyszerre jó és rossz is. Jó és rossz Mussolinié és jó és rossz Staliné is.“ És sohasem ügyel arra, hogy kit milyen fogalommal kever összes önkényesen, tele ideológiai pontatlansággal, mintegy a fantázia korlátlanágában, lázasan a párnái közt, elalélten visszaesve, majd incesz, sovány ökleire támaszkodva. Régi harcos lényéből már csak lázas szemei pát-hosztát és egykori temperamentuma roncsait látja a látogató.

Amikor beléptünk hozzá, elmesélte, hogy tüdejének már csak foszlányaival lélegzik. De a tuberkulózis betegeinek fantasztikus, utolsó pillanatig tartó élni vágyásával utolsó műve még négy kötetes folytatásáról nyilatkozik s a minden művét betetőző Oeuvres posthumes d'Adrian Zagraffiról, melyben a könyv hőse élete döntő kérdésére, az Oroszországban töltött 16 hónapra tekint majd vissza. Hogy ez a könyv, ha megírja, revízió lesz-e vagy további harc, az Istratinál kiszámíthatatlan. Ez a kérdés viszont lényegtelen is. A lényeges az, hogy ma a szép lelkek gyönyörködtetésére a Nouvelle Litteraireben az Istenhez lecsatlakozott Mauriac-kal Krisztusról levelez.

FRANCIA KÖNYVEK JAPÁN-RÓL. * Japánról — nagy általánosságban — alig tudunk jó ideig többet a Pillangó kisaszszonynál és a krizantémoknál. A japánokat a lakk dobozokról s a barbár harcosokat ábrázoló rajzokról ismertük. Japán nem is érdekelte közelebbről a közvéleményt. Kinát illetőleg még nagyobb volt a tájékozatlanság. Csak 1920-tól, amikor egyre hatalmasabban kezdett kibontakozni a modernizált Japán, változott meg a helyzet. Kiderült, hogy Japán ipara európai méreteket öltött és így szűkszerűen belépett az imperializmus fázisába. Japán szinte máról-holnapra valóságos gyárvárosokat létesített, mindenütt — nyers anyag nélkül. Pl. a nehéz ipar, ha termelni akar 2,300.000 tonna nyersanyagot kell importálnia. Ugyan ez a helyzet az egész Európától átvett civilizációval, melynek főképpen a hibáit vette át.

A földnek csak 17 százalékka művelhető. A japán paraszt élete semmivel sem irigylésre méltóbb, mint akármelyik más ország parasztjáé. Viskóikban „a padlózat taposott föld. Ablak nincs, a világosság az ajtón jön be. Semmi butorzat, még ágyemű sem: szalma helyettesít mindent... Szibériához hasonló klímában.” „Egyes járásokban a parasztok gyökérrel táplálkoznak; feleségeiket és lányaikat eladják a nyilvános házakban. Tanfelügyelők jelentik, hogy 200.000 gyermek képtelen iskolába járni, annyira legyöngültek az éhezéstől.” Szinte magától értetődik ilyen viszonyok között, hogy azt a kevés termést, ami van, elviszi az adószedő. „Meglépődhetünk-e, ha a kijehezett parasztok végre fellázadnak és megtagadják az adót?” 1927 november végéig 1.034 parasztlázadást vertek le. Azóta a helyzet csak rosszabbodott. — A munkások helyzete semmivel sem jobb. A munka törvényes szabályozása ismeretlen, a napi 10–12

órai munka természetes, legtöbb helyen havonta csak kétszer van munkaszünet. A napi bér nem haladja meg az 1 yen 30 seu-t. A munkásosztály elkeseredését legjobban a következő számok illusztrálják: „A munkaadókkal szemben keletkezett konfliktusok száma megrázó gyorsasággal emelkedik: 1929-ben 1.200; 1930-ban 1.825; 1931-ben 2.456.”

A munkás és parasztszegények helyzetét még reménytelenebbé teszi, hogy nincs egyetlen egy legális párt sem, amelyik őszintén megvédené érdekeiket.

„A Szociáldemokrata Párt, amely már eddig több változáson ment keresztül, napjainkban ha nem is halálos, de veszélyes sebet kapott.” Mult évben a párt kettészakadt s a kiváltak megalapították a Nippon Kokka Shakai To-t. (Nemzeti Állam-Szocialista Párt), vagy ahogy ők röviden nevezik a Szociálfasiszta pártot. Ugyanekkor alakult meg a Zemkoku Rono Taishuto (Munkás és Parasztömegek egyesülete) körülbelül a volt két és feles internacionálé szellemének megfelelő politikai, világnézeti célkitűzésekkel.

A 3. internacionálé pártja láthatatlan. Ezért azonban létezik és nagy befolyással bír! Ellenére a tilalmaknak, (aki baloldali pártot alakít, baloldali párt tagja vagy baloldali pártot támogat két évtől tíz évig terjedő börtönnel büntethető), két nagy lapjuk is van a Hantei Shimbun és a Sekki. Mindkét lap rendszeresen jelenik meg, olvasótáboruk egyre nő, jöllehet a „gondolat bünözőit” igen súlyosan büntetik. Ezen a címen 1932-ben 6.900 ítéletet hoztak. 1929 óta 292 tanító került letartóztatásba s jelenleg több mint tíz egyetemi tanár várja elítélését.

Más a helyzet a még tanulatlan munkások és parasztok között. („Öfenségének, a Császárnak őse Ameratsu, a Nap isten-nője” s ezek a tömegek vakon hisznek benne.) A mandzsuriai, különösképpen pedig a Shanghai-i események rést ütöttek a tudatlanság e jéghegyén. A tu-

* Andrée Viollis: Changai et le destin de la Chine. Andrée Viollis: Le Japon et son Empire.

dás már „megfertőzte“ a hadsereget is.

Japán elindult a világ meghódítására... A katonai klikk nyíltan hirdeti, hogy egyik fő-céljük India és Ausztrália meghódítása.

(Párizs)

Löffler A.

AZ ERDÉLYI FALU ÉS A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

cimen jelent meg Mikó Imre közel 150 oldalas tanulmánya az Erdélyi Fiatalok kiadásában. (Cluj-Kolozsvár, 1933.) Az erdélyi fiatal magyar értelmiség vonalán e könyv fontos állomást jelez nemcsak azért, mert komoly előretörést mutat, hanem azért is, mert elveiben, megállapításaiban és a konzekvenciák levonásában oda mutat megjelenésével, ahova az E. F. kőre csoportosult értelmiségiek legújabbán elértek. Hogy kötelezettségekből vagy milyen más motívumokból kifolyólag adta ki az E. F. e könyvet, annak kikutatása nem tartozik ide. Tény az, hogy az E. F.-ban magára maradt regresszív csoport ideológiája merőben ellentétes Mikó I. tudományosan verifikált szociológiai alapelveivel és iránymutatásaival. Mikó I. könyve, ha eleinte — főleg az elméleti vezéreszmék tisztázásában — kialakulatlanok is mutatkozik, a vége felé egyre tisztul s az utolsó fejezetben már egész határozott, nem is említve, hogy társadalomtudományi alapon folytatott történelemkutatás az erdélyi nemzetiségi kérdés előfeltételeinek vizsgálatánál igen sok olyan konkrét jelentőségű anyagot hoz felszínre, ami az erdélyi román és magyar tömegek osztályfejlődésére vet élénk világosságot. A nemzeti kérdés mai állására vonatkozólag az egyházak, az iskola, a szaporodás és asszimiláció kérdéseiről szóló fejezetek élesen mutatnak a konzekvenciák felé.

Mikó felismeri, hogy a falu tömegeit képező magyarság fennmaradása csak a mainál magasabbrendű gazdasági keretek között lehetséges és sorsa annál bizonytalanabbá válik, minél tovább késik ennek a megvalósítása. A tényleges nemzetalkotó tömeg és a reális nemzet-fogalom csak ezen a ponton kapcsolódhatnak majd egybe. A könyv lényeges kérdését, nevezetesen hogy az értelmiségi ifjúságnak ebben a vonatkozásban mi a szerepe, Mikó nem kerüli meg, hanem, ha homályosan is, de követeli a fiatal erdélyi magyar intellektuel „értelmi szolgálatát“ a tömegek érdekében. Mással ezt a feladatot így fejezi ki: „a nép gazdasági és szellemi kulturában való segítése és öntudatosítása az asszimiláció megakadályozásán túl a magyarság nemzeti megszervezését és osztálytudatosítását is jelenti.“ Mikó végül is a munkásság és a parasztság szolgálatában keresi „az új nemzedéknek a jövő társadalmához való jogát.“ Ez a vallomástétel annak a dialektikus szűkségességnek a felismerése és vállalása, amit az E. F. regresszív-ideálista szárnya érdekei és romantikus faji ideológiája káprázatában megtagad. (m. n. j.)

A SZÉCHENYI ÉBRESZTŐK.

A kiéleződött erdélyi osztályellentétekkel párhuzamosan kiélesedtek a szellemi osztályharcvonalak is. Az erdélyi magyar polgárság irodalmában eddig az idősebb generáció a menekülés irodalmát űzte, ezzel szemben az új generáció már védekező, sőt támadó platformra helyezkedik. A faszizmus felé tartó magyar értelmiségi ifjúság egyik vezére László Dezső az „Erdélyi Fiatalok“ kiadásában most jelentette meg esőrtető Széchenyi könyvét „Akarom: tisztán lássatok“ címen. E könyvet a polgári, főleg az egyházi

körök nagy örömmel fogadták. L. D. mondanivalóit a püspök Makkai Sándor nagy tanulmányban egészíti ki. Egidóban ezekkel a publikációkkal Magyarországon Hegedüs Lóránt: „Gróf Széchenyi István regénye és éjszakája“ című regényes életrajza jelent meg. A Széchenyi ébresztés pillanatnyilag tünete ma a magyar irodalom egyik szektorának. Hogy mik az okai ennek a jelenségnek L. D. könyvéből láthatjuk a leg-tisztabban.

L. D. az erdélyi irodalom zsák-uccába került idősebbjeinek a távoli történelemben való bujdosása helyett, a regressus ad historiam elvének fenntartásával a közeli múltba, a burzsoázia hőskorába, a magyar kapitalizmus megszületésének aranykorszakába vonul vissza, hogy innen forduljon szembe az új társadalmi törekvésekkel. Szükségszerű ellenmondás a polgárság történelmi irodalmában, hogy a társadalmi erők analízise helyett a történelem-hamisításban megdicsőült múlt kimagasló egyéniségeinek lélek-boncolására veti magát. Így ez az egész történelmi irodalom nem egyéb, mint a jelen problémái elől való kibuvás. L. D.-nél ez a kibuvás a hangoztatott objektivitás és osztályfölöttségben a progresszív irányzatok elleni tudatos támadással bővül. L. D. Széchenyi örökségéből főleg azt emeli ki, hogy ott, ahol a forradalom réme fenyeget, a megelőzés realpolitikáját kell alkalmazni s felhívja ezért olvasóit ennek az örökségnek az átvételére. Ez a tény önmagában beszél. Szorongással állapítja meg, hogy készen kell lenni a legrosszabbra is. Széchenyit ma azért tartja az egyetlen aktualizálható egyéniségnek, mert szerinte Széchenyi ugyanolyan történelmi fordulóban állt, mint mi. A kapitalizmus ellen-tétjébe való fordulás mai napjait naivan a feudálizmusnak a kapitalizmusba való átfordulásával azonosítja. Ismétlő fegyvert esinál a történelemből, amelyben semmisen ismétlődik meg, mert a jelen ép' úgy, mint a múlt, csak a saját termelő viszonyai-

nak alapján érthető meg. Ezen az alapon a történelmi periódusok aktualizálása merő lehetetlenség, — még akkor is, ha „a lelkiséget“ ezektől az erőktől függetleníteni igyekszik a polgári irodalom. Aktualizálni legföljebb a történelemben megnyilatkozó dialektikát. (Lásd: Háy Gyula: Gott, Kaiser, Bauer című drámáját) azaz a történelmi mechanizmus törvényeit lehet.

Az említett Széchenyiről szóló írásokban főszerepet játszik még Széchenyi „magyar tragédiája.“ E mindenkorai magyar tragédia oka ezek szerint az írások szerint a négy nemzeti bűnben (hiúság, lelkesedés, közretség, irígység) keresendő. A négy nemzeti bűn kiküszöbölését követelik tehát L. D.-ék, hogy az átalakult magyar lelkiség jótékonyan befolyásolja, erkölcsi revízióra kényszerítse a jelenlegi gazdasági rendszert. Ha a revízió keresztülvételében nehézségek jelentkeznének, úgy esetleg még addig is elmennének, mint Széchenyi, — kieserélnék a gazdasági-alapot, de azzal a politikai feltétellel, hogy a kapitalizmus polgári szuperstrukturáját megtartsák. Tehát attól az elemi hibától eltekintve, hogy a léleknek a gazdasági erőkre való kihatásában „hisznek“, ugyanazt a dialektikai hibát követik el, amely Széchenyi tulajdonképpeni tragédiájának az oka. Széchenyi ugyanis a Hitel, Világ és Stádiumban megindította a magyar nemzeti tőkésedés folyamatát és amellettségszerűen küzdött a feudális felépítmény megtartásáért, holott ennek a történelmi fejlődés dialektikus törvényei szerint a kialakuló polgári szuperstruktúra utjából pusztulnia kellett. Előkészíti a hitelt, az ipari gépek térhódítását, az ősiség eltörlését, a jobbágyság felszabadítását, az ipari kifejlődést, majd pedig, amint látja, hogy eszméi nyomán a magyar burzsoázia szükségszerűen a forradalom felé tart, a Kelet Népeben a Főnemesség érdekében szembe fordul a köznemes burzsoáziával, mely őt Kossuth háta mögül fenyegette és el is seperte. Tragédiája tehát nem egyéb,

mint reális gazdasági és utópisztikus politikai programjának összeférhetetlensége. (Szabó Ervin.)

Széchenyiben megbukott a magyar feudális osztály, a Széchenyi eszméi nyomán kifejlődött magyar kapitalizmusra épült polgári osztály pedig ugyanabban a dialektikus stádiumban van ma, mint a száz év előtti kiváltságosok osztálya. Negyvennyolcban teljesedett ki az első és utolsó magyar polgári forradalom. Ebben a vonatkozásban olyan perspektívák felé tekinthetünk, melyek azt mutatják, hogy nagy jövő sem a kapitalizmusra, sem polgári felépítményére nem várhat; még akkor sem, ha a fiatal magyar polgárság harcos egyházi, irodalmi és politikai kérdések boszorkány konyháin főzi is regresszív ideológiáit.

(Kolozsvár) (sz.) —(m.)

ROKONOK: * Regény?... Nem! Vallomás! Vád! Beismerés! A magyar vidéki vezető társadalmi-réteg élettrajza, belső világa, felépítése tele ferdeséggel, egyoldalúsággal, elfogultsággal s a dolgozó-osztály — mely mindenféle társadalmi rend éltető eleme — semmibevevése, lenézése. Régi panamak, ezekre új visszaélések készülődnek, közpénzek elkezelése, úri-dáridók, „Uri-muri“-k, vidéki zsentrik csákmátéskodásai, a polgármester, főhivatalnokok, kisvárosi félistenek úrhatnáságai, intrikák, egymásközi harcok sorozata, adókból összefolyt pénzek elcsúsztatása, vacsorák, passziók, míg a másik oldalon, a szegény lakosság keservesen nyög a rárakott terhek súlya alatt, éheznek, lerongyolódik, gyermekeit télvíz idején nem engedi iskolába, mert nincs lábbeli! Korruptió, megvesztegetés!... És ott van a Bank is, a vidék finánc-tőkéje, polip-karjaiban tartja az összes közéleti embereket; még az is tőle függ, aki ellenzéki. S a Baan irányítja az élet menetét,

* Móríc Zsigmond új regénye. Athenaeum kiadása, 1933.

oszt, szoroz, kivon, összead, karriereket terem, de a maga hasznára, embereket taszít nyomorba, koldusbotokat szór, jutalmaz és büntet, igazi isten. És minden jelentős pozíciót betöltő ember megvesztegethető, minden közéleti nagyság belesülyed a panamak posványába, mindegyik farkas együtt üvölt a csordával, a csorda vezetőjével, a Bankkal. Ha akad is egy polgári „humanista“gondolkodású ember, annak pusztulnia kell.

De analizáljuk a regényt. Kezdjük magán az írón... M. Zs., saját beismerése szerint, írásaiban eddig még soha nem hazudott. Mindig az igazat írta. A „Boldog ember“ regényében olvasható ez. És ha a „Rokonok“-at elolvassuk, el kell hinni M. Zs. igazmondását. Mert miért írt volna valótlan? Semmi haszna abból! Saját osztályát támadja. Gyökereiben és belülről. És ezt nem jó szemmel nézik azok, akikről írta, tehát valami különös haszna nem lehet belőle. Szinte érthetetlen, hogy erre a lépésre szánta magát. Mi történt vele? Talán most, életének hajlatán érte utól a fejlődés? Megutálta a rendszert? Megundorodott attól a légkörtől, melyben élt és amelyiknek a „Hét krajcár“ után behódolt? Nem tudni! M. Zs. kiismerhetetlen. Lehet, hogy ez az írása csupán szeszélyből látott napvilágot, kacérkodás s holnap, illetve már ma ismét a régi. De nem is ez a fontos, hanem, hogy egyszer mégis elért az őszinteségig. Igaz azonban, hogy írása nem egész, mert a szenvedő osztályt csak távolról mutatja be, nyomorát csupán nagy vonatkozásaiban lehet látni, kinlódását, züllését csak sejteni lehet, míg a gyűlöletet, lázongást és az olykor-olykor kirobbanó feszültséget, amit a lapok szórványosan meg is írnak, könyvében nem találjuk meg, holott ezeknek is ott kellene lenniök. De ezt nem is lehet kívánni M. Zs.-tól, még nem érkezett odáig. Mindenesetre a „Rokonok“ jelentős írás, beismerés, vallomás még így is.

A regény egyik, azt lehet mon-

dani főszereplője, a polgármester. Figurája, mint mindegyik alak, éhethű, Igazi „úr”. Bácsi, patrónus, jovialis, hivatali tisztének teljes tudatában élő, a panamák, sikkasztások eltüntetője, adomázó, Deák-forizmákat sziporkázó, kedélyes, minden alantása lépését megfigyeli, az új hivatalnokot nagyszerű felkészültséggel és tudással igyekszik „benevelni” a Bank és a belső „családi” érdekelttség hatása alatt a korrupciók és panamák világába. Kispolgár, szegény ember nem számít nála, egyik sem ember, csupán adóalany, akinek kötelessége, minden zokszó nélkül, a közterhet nyögni. Ebbeli felfogása jellemző: ... „Ma minden csak érdek. Ki hallotta azt a mi időnkben, hogy a szegény népet megszervezzék érdekei szerint... A népnek szép eszmék kellenek, lelkesedés... Nevelni kell őket... Karácsonyra nemzeti színű zászlókról, szalagokról és drapériákról kell gondoskodni. Be kell huzatni az iskolákat és azokat a szép hazafias verseket szavaltatni. Nagy nemzeti ünnepet kell rendezni ezen a Karácsonyon. Az olaszoknak annyi nemzeti ünnepük van, hogy minden hétre esik valami nemzeti ünnep, néha kettő, három is. Ez kell. Csak ezzel lehet ébren tartani a hazafias lelkesedést.”

Ez kell a népnek, a szegény osztálynak, az adóalanyoknak. És a polgármester úr a polgári „humanus” felfogású új főügyész Wertheim szekrényét titokban tartott külön kulcsaival felnyitja, a kompromitáló aktákat kilopatja onnan, hogy megakadályozza a panamák napfényre jutását. És ez nem csupán egy egyed, egyetlen polgármester...

Kopjáss Pista, az új főügyész felháborodik, tiltakozik, de a polgármester úr fölényesen leinti; sakkban tartja, mert már a főügyész is belegabalyodott holmi kisebb panamába. Ezt szegzi neki... Kopjáss Pista a „Karácsonyi nemzeti színű szalagokra” azt mondja: „Bizony, akármit mondunk, a legszebb nemzeti szalag sem véd meg a fagy és nyomor ellen”. Kopjáss Pista, a főügyész, az ő „humanista” felfo-

gásával, szeretne „valamit” adni is a népnek. „Valamit” csupán, de a polgármester, a Bank és a többi tényezők még ennyit sem; mert mi marad nekik? Egyértelműen duruzsolják, szinte halálig sértetten: „Ki ez az ember? Egy lázító? Forradalmár? Kommunista...” A „kommunista” jelző már nem kérdés, hanem konkrét vád... Tehát mindazok, — a polgármesterék szerint — akik csak fikarenyit is szemelött akarják tartani a nép érdekeit, kommunisták; következetesen: a kommunisták a nép érdekeit képviselik. Kissé zavarosan, de végeredményben, a polgármesterék felfogásának ez a konklúziója. És a főügyésznek, aki éppúgy közjük tartozik, mint akár maga a polgármester s aki, ha módjában lett volna, „valamit” adni akart a népnek, „valamennyire” a nép érdekeit is szemelött tartotta volna, pusztulnia kell... Szóval, még „valamit”, még „valamennyire” se ...

Kopjáss főügyész Pesten járt a miniszternél városi köleslő ügyében. A polgármester előre kiottarta, mit mondjon, hogy a szükséges pénzt megkaphassák. De még nem bízik az új emberben s ezért az alispán felügyelete alá helyezi, akinek történetesen, éppen akkor, — csodálatos véletlen, — szintén Pesten van dolga. Együtt utaznak, külön bérelt szakaszban; odakint, a folyosón is szorongnak az emberek, míg ők kényelmesen elfeksznek a puha üléseken... A főügyész egésznap lohol a miniszter nyomában, megfordul a képviselőházban, végighallgatja a miniszter beszédét; a 245 képviselőből tizenheten voltak bent, később ez a szám leolvadt nyolcra. Bámoly, érthetetlen, hol vannak a képviselők? Körzeteiket járják, mert választás lesz és a mandátum megtartása fontosabb, mint a miniszter beszéde, az ország ügye... Régi, újságíró ismerősével kerül össze s az sok mindent referál: „Ez kilépett az Egységes Pártból, mert már tudja, hogy el van ejtve, hát így akar magának népszerűséget csinálni. Most megy ellenzékebe...” Ez az ellen-

zéki padokból tart kormánydicsé-
ró beszédet, hogy megmentse a
kerületét — képviselői állását —.
Hátha nem állítanak ellenjelöl-
tet. „Ez azért van úgy felhábo-
rodva, mert valami üzletet az ő
körében nála nélkül intéztek el s
ő nem keresett rajta”. „Ez azért
támadja a főherceget, mert az ő
kerületében már bejelentette,
hoggy fellép.”

A Ház képe. Intézik az országot,
a nép ügyeit.

Kopjáss „Kezdte megérteni,
hoggy lehet az, hoggy az egész or-
szág meg van véve... Mindenki
függ valami szálon s valami mő-
don a kormánytól. Ő, mint városi
főügyész annyira szolgálja a kor-
mánynak, hoggy egy szabad gon-
dolata nem lehet.” S már a kor-
rupció benne van, áltatja magát,
hoggy azon keresztül tisztítja meg
maga körül a légkört. „De csak
erősödjek meg... De hoggy lehet
megerősödni? Csak két módon:
anyagi függetlenség és társadal-
mi függetlenség.” A polgári hu-
manitás meghal benne, mert meg
kell halnia. „Ha meg lesz a háza
s lesz elég pénze...”

A visszautazás alatt, míg az
alispán szundikál, ujságot olvas:
„... egy vidéki polgármester ne-
vét találta meg, akit a főispán
azonnali hatállyal felfüggesztett.
Végigolvasta a vádpontokat. Va-
lamennyi anyagi természetű dol-
log; szabálytalanságok, vissza-
élések, panamák, jogtalan va-
gyonszerzés, az állam megkáro-
sítása...”

„Megdöbbenve olvasta újra és
újra a vádpontokat. Egy sincs
közöttük olyan, ami náluk is elő
ne fordult volna és egy sincs,
aminek bűnügyi következménye
ne lehetne... Fel fogják mente-
ni, gondolta magában...”

Őszinte beismerés; az ujságban
olvasott vádpontok otthon, a sa-
ját városában is fellelhetők! Köz-
igazgatás!

Később gondolkodik: „Itt sza-
vazógépek kellene. Itt az állam-
polgárnak sohasem volt joga. Itt
láncon kísérték szavazni a polgá-
rokat...”

Kereste az ellenzéket. Hol az
ellenzék? Nincs! „Kormányképes
ellenzék csak pillanatonként ál-
lott elő s ha megtörtént, hoggy

egy koalíció, vagy egy teljes el-
lenzék kormányra jutott, az nem
jelentett semmi fordulatot... ha-
nem folytatták ugyanazon az
úton a dolgokat, ahol a régi kor-
mánypárt abbahagyta...”

Tebát nincs ellenzék. A való-
ságban nincs. S ha a baloldalon
ülnek is, mégsem ellenzékiek...
De hol vannak a szociáldemokra-
ták? Eltűntek? Még annyit sem
jelentenek, hoggy a regényben
megemlékezzenek róluk? A való-
ságban senkik, semmik?! A kor-
mány előtt nem ellenzék? S az
író, illetve Kopjáss főügyész
előtt sem?... Bizonyára, mert ha
az ülésteremben is úgy fejtenék
ki ellenzékieskedésüket, mint lap-
jukban M. Zs., illetve Zsarátnok
város főügyésze szóváltette volna
a regény hasábjain. Kopjáss fi-
gyelmét nem kerülte volna el.
De az olvasottak szerint ők is
bent vannak az „Egységes-párti
Ellenzékben”.

„Mindegy, — állapítja meg a
főügyész, — hoggy a képviselő-
ház mit határoz és mit dönt, a
nemzetközi szerződések szabják
meg az élet ütemét.” Vagyis, a
képviseleknek nincs szavuk, a
kormány dönt. Parlamentáriz-
mus! A Házban ennyire mérv-
adók a „nép” kiküldöttei! Ily
nagy és fontos szerepet játsza-
nak! Feltéve, ha lenne is akara-
tuk, megtörik a kormány ke-
mény szikláján. De a népnek,
így ekként, nincs szava, akara-
ta, a parlament a kormányé s a
kormány az állam. Ő, szent
demokrácia, parlamentárizmus!

De érdekes a „humánus” fő-
ügyész családjának belső élete
is. A főügyészné mint bánik a
faluról hozott, buta kis paraszti
cselédlánnyal, a „háztartásbeli”-
vel. 151. o., 2. bekezdés; a fő-
ügyészné az urát várja haza:
„...Kinézett az ablakon, aztán
kiszaladt — a főügyész az alis-
pán autóján megérkezett, — ka-
put nyitni. A lány is ébren volt
ugyan, nem engedte lefeküdni,
minek aludjon a dög, amikor az
uraknak még szükségük van rá.”

Ez is beletartozik a „polgári-
humanitásba.” A 152. o. pedig:
„Valósággal kituszkolta a nényt
a szobából — a főügyészné a ro-

kon Kati nénit — a pici cseléd-szobába, amit sose kap meg a cseléd, akinek jó a konyhában is...”

Naponta halljuk, hogy a cseléddel úgy bánnak, mint családtaggal. Ez hát az úgynevezett „családtagság.” És ugyanekkor az úriasszonyok oldalakat panaszkodnak a polgári lapokban, hogy a cseléd gonosz, ravasz, aljas, lop, közönséges bűnöző, munkaadóját nem szereti!... Ugyan, ha a „főügyésznekkel” is így bánnának, vajjon mit szólnának hozzá?

„Rokonok.” Valóban úgy élnék, mint rokonok. Szorosan, kéz a kézben, megértőn. És egymásnak sopánkodnak, amikor a torkokon és másként elúsznak az ezerholdak, de összefognak, hogy mentsek a veszendő úri familiákat. Mert fontos, hogy a „Sebesi Tóthok”, „Micskyk”, „Balássyk”, „Meleghek” meg legyenek mentve... „Nagyon helyes is, — mondja a főpolgármester — nem szabad elveszni hagyni a családokat, míg lehet rajtuk segíteni!”

És ugyanakkor a megyében: „harmincezer munkanélküli földmunkás” lézeng, szeretnének dolgozni. De ezek családjainak megmentésére nem fognak össze: „A népek szép eszmék kellenek, lelkesedés, Karácsonyra nemzeti színű zászlókról, szalagokról, drapériákról kell gondoskodni, be kell huzatni az iskolákat, szép hazafias verseket szavaltatni. Ez kell a népek!”

A könyv maradandó dokumentum arról, hogy milyen az ország — a kornak megfelelő — belső struktúrája, közigazgatási élete, a „Béla bátyám”, a „főpolgármester” szemében mit jelent a nép, aki dolgozik s görnyed a súlyos terhek alatt: A regénynek csupán azt a hiányosságát érezzük, hogy a legfontosabb tényező, a nép belső élete nincs kidomborítva, hiányzanak azok a hangok az elnyomott osztályból, melyek már a végrehajtások, árverezések és nyomor következtében kipattannak. Móricz Zsigmond e munkájának értékét még

hatalmasabban növelte volna, ha ezekre a jelekre is rámutat.

Mindazonáltal M. Zs. ilyen írást ezideig még nem produkált.
(Budapest) Hamvas H. Sándor

LÁBADOZÓ SZÉL.* „Minden történeti szakasznak megvannak a saját törvényei. Ha az élet tuljutott egy adott fejlődési szakaszon s e szakaszból egy másikba lépett, úgy más törvények irányítása alá kerül”, — írja Marx a Kapital első kötetében. E tétel minden társadalmi jelenségre, így az irodalomra is érvényes. Minden új, vagy éppen „forradalmi” forma új, tehát forradalmi tartalom nélkül önmagáért való, mint ahogyan minden, a régi formák jól kipróbált, megbízható mankójára támaszkodó, de új tartalmat hirdető irodalom is inkább papiros, mint irodalom. Ezen még a többszámaban kiabált és kórusban zengett felfokozott tömegindulat sem segít, mert e költészetet éppen tulhangoltsága, indulatainak tulfeszítettsége teszi gyanússá s volt benne — ma már azt hiszem nyugodtan bevallhatjuk, — valami az önámításból is. A tömeget a kihangsúlyozott föbbesszámmal s az erőt és cselekvő képességet hangossággal akarták pótolni. Hú kifejezője volt ez a költészet az ellenforradalom útéseit szenvedő ember lelkiületének, aki a tömegekhez szólván elsősorban önmagát biztatja. Természetes az, hogy ez a költészet fejlődésének egy pontjánál átesap a saját maga ellentétébe s egy halkabb, csendesebb, de megbízhatóbb irodalommá lesz, amelyen az élmény zománca fénylik. Ez az irodalom nem egy osztály (ezt az előbbi irodalom is csak hirdette, de megvalósítani nem tudta) de az osztályhoz tartozó

*Radnóti Miklós: Lábadozó szél. A Szegedi Fialok Művészeti Kollégiumának kiadása. 1933.

ember, az osztályával közösséget vállaló egyén harcait, szenvedéseit, lelkes felemelkedését vagy esalódott visszahullását tükrözi. Csak legegényibb, néhol pszichikai részletproblémáival kapcsolódik a napi küzdelmek vonalához „s mint ilyen: totalitásban politikai hatása, nem pedig beleerőszakolt tendenciájában.“ (Peéry Rezső: Új irodalom Szlovenszón. Korunk 1932.)

Új fejlődési szakaszban új törvények irányadóak, de itt nemcsak a társadalom fejlődési törvényeiről van szó, amelyek természetesen hatnak az irodalomra is, hanem azokról, amelyeket az írónak magának kell kialakítania, egybevetve mondani-valóinak súlyát formakésztségének teherbíró képességével. E nagy lelkiismeretességet s írói felelősségérzetet követelő egybevetés eredménye Radnóti Miklós új verskötete a „Lábadozó szél.“

Egy a proletárélet élményanyagával dúsan megterhelt költő birkózik itt a formával, amely nem akarja ezt az élményanyagot hordani s birkózik élményanyagával, amely nem akar e forma keretei közé törni. E küzdelemből, mely gyakran a hősiség határait súrolja, fog megszületni az a törvény, amellyel majd ítélkezhetünk Radnóti költészete, illetve költészetének a küzdő osztályokhoz való viszonyáról, amely egy ponton túl egyet jelent.

Formai szempontból érdekes jelenség tanui lehetünk Radnótinál. Szemlélete világos, realista, szemléleti formája: a nyelv, pedig sűrítetten romantikus. De éppen ez az ellentét az, amely költészetének egyéni varázsát megadja s menti, sőt indokoltá teszi nyelvi tulkapásait és tulzásait. Egy minden ízében mozgó, eleven költői nyelvet teremt így magának, amely az álló, nyugodt dolgokat is kimozdítja mozdulatlanságukból. Pl. „fe-

gyelmes halottakat lottyantva kanyarodnak Kinában a kotyogó patakok! Füttyel oszlik a béke! s proletárhalottak oszlanak nézd, a füttyülő levegőben.“ E néhány sor a felületes szemlélőnek erőszakolt jelzővel és erőszakolt fordulataival egy mororos költői nyelvet sejtet, pedig ép' ennek az „erőszakoltságnak“ köszönheti e vers s a kötet minden verse, hogy minden sora, minden fordulata egy önálló kis akcióvá lesz. Ahogyan egy pesti kritikusa állapítja meg Radnótiról igen találóan, hogy nála a „szellő, holdfény, szagok aktív forradalmárokká válnak.“

Külön dicséret illeti a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumát, amely e könyvet kiadta, ezzel is tanujelét adva, hogy helyesen vonta le az utolsó tizenégy esztendő tanulságait.

(Budapest) **Fergács Antal**

A TŰZHARANG.* A feudális-kapitalista Magyarországról leszakított Bácska polgársága az uralom változással járó ájulás után szükségszerűen új életkeretek kialakításába kezdett. (Lásd Lányi A. cikkét a Korunk májusi számában.) De amilyen nehezen forrt ki az új keretek közötti helyt-találás, épp oly nehezen nőtte ki magát e területnek a decentralizáció követelte szükséges „új“ és „önálló“ magyar polgári kulturája. Amíg u. i. az ugyancsak új keretek közé került Szlovenszónak, de főleg Erdélynek megvoltak a polgárság rövid konzerválódásához szükséges gazdasági és társadalmi alapjai, amelyekben a középosztály mennyiségileg elég bő irodalmat termelhetett, addig a gyarmati multtal bíró Bácska fejlettebb előfeltételek hiányában csak importált építőanyagból tudta összetakolni saját irodalmát. Így kellett felépíteni kölcsönvett mintára az irodalom megszervezését és annak a

* Csuka Zoltán versei. Kalangya kiadás. Noviszad. 1933.

transzszilvanizmusról gyengén le-másolt koronáját, a „Vajdasági lelket.“ Ebben a munkában Csuka Zoltánnak oroszlánrésze volt, ha elsősorban nyugati művészi áramlatokból vette is a maga költészetének indítékait.

Csuka letagadhatatlan polgár. Polgár 1931-ben megjelent *Min-dent is legyűrő* című köteté-ben is, amelyben tíz év vers ter-mését közli és polgár új könyvé-ben, a *Tűzharangban*, ha megte-vesztően sok baloldali szólamot is használ mai hangszerelésű köl-tészetében. Az expresszionizmus-ból magával hozott örökségei bennünket nem érdekelnek. Nem érdekel az sem, hogy az indi-viduálizmus hevületében a költő spirituális csimborasszóvá, elfog-hatatlan Übermensch-é dagad. Az is hidegen hagy bennünket, ahog-yan a fantáziájával a világ-mindenségben úszik. A mi szá-munkra fontosabb a költő színle-ges frontváltozása, az 1932-ig tartó kozmikus vakuumból az 1933-ban felfedezett élet ütőere felé, bár ez is inkább csak mint általános jelenség fontos. A *Tűzharang* első, tehát szinte programatikusan ciklusa olyasmit árul el, hogy a valóság kísérti, zaklatja, zavarja s e zavar ki-kiáltására kényszeríti a költőt, a valóság nem engedi már a „köl-tészet“ nyugodtan fenséges vizein való evezést. Hogy Európa poli-tikai epidermisze ma hitleri barna vagy fasiszta fekete az a legkevésbé sem csökkenti a pol-gárság páni félelmét, lévén az ellentétek kitörülhetetlenek, kö-vetkezményei kimaradhatatlanok s az osztály egységek a készülő katasztrófákra előre reagálók. Ebből a félelemből nem egyszer sajátosan félrevezető platonikus csatlakozások szülnének a világ új aréát kifirmáló erők mellé: — s ezek a csatlakozások ép-ért, mert platonikusak, az egye-nes szembe fordulásoknál is veszedelmesebbek. Csuka, mint költő ilyen természetű szólam-csatlakozásaiban természetesen csak a jelenségek felületét vetíti vissza, — hisz azoknak benső fejlődési törvényeit nem ismeri — akármilyen pontos szociológiai frazeológiát is használ. Más lapra

tartozik, hogy a polgári intellek-tuel pathetikus és komplikált modora (bármily kitünő is) s a szabadverseiben megnyilatkozó költői felkészültsége mihelyst aktuálissá akar válni vezércikké laposodik. Hiányzik belőle a világnézeti hevület plussza, amely ha egyáltalán realizálód-hatna nála, egyszerűben leszerel-né tulkomplikáltságát; — autszei-der humanizmusát élettellel töltené meg s a divatjamúlt világfájda-lomból cél felé törő cselekvési akaratot kovácsolna.

A *Rizsföldek parádéja* című vers olvasásakor Hidas An-tal kínai forradalmi versei jut-nak eszünkbe. Micsoda rettentő különbség nyilatkozik itt meg! Az erőtlen lábszárú, sápadt pol-gári éneklés és a menetelő lábú, emelt öklű, telitorkú új magyar költészet között!

(Kolozsvár) Méliusz N. József

SZEGÉNYSÉGI BIZONYIT-VÁNY.* Márai Sándor új könyvének tartalmát még főbb vonalaiban is képtelenség vázol-ni. Az egyetlen amire az ismer-tető vállalkozhatik az, hogy vonalvezetését, beosztását és slágwortjait ismerteti. A huma-nisták hangnemében tartott kötet alapakkordja: szegénynek lenni annyi, mint kinainak lenni! — Mily külsőséges megállapítás ez tébolyító napjainkban, amikor kinainak lenni, ha ugyan helyre-hozhatatlan is, de szegénynek lenni a helyrehozhatatlanságon kívül éhenhalást, kiváltságos el-bírást és ha ezt még fokozni lehetne, úgy ezeknek a hatvá-nyozott fokozatait jelenti. Bárhol is ütöm fel e gazdagok száma-iródott és természettudományi ismeretek terjesztésére szánt könyvet e melankolikus akkord variációi ütök meg füleimet. „A gazdagok már időtlen idők óta éltek azzal a gyanuperrel, hogy a szegények lusták és nem szeret-nek dolgozni.“ Vagy: „A legtöbb szegény számára a munkátlan-ság, amit a társadalom rákfené-jének is neveznek, igazában nem

* Márai Sándor: *A szegé-nyek iskolája*. Pantheon kiadása, Budapest, 1933.

olyan rendkívüli állapot.“ Akár reggelig folytathatnám: ha különösebb örömem telnék benne. De sajnos, nem telik. Variációk egy akkord felett, természetesen a cinizmusnak és felelőtlenségnek oly' hangnemében, amely önkénytelenül is emlékeztet az embert a kigyóbüvölők közismert keleti melódiájára. Arra a melódiára, amelytől a kigyó ugyan megszédül, de amely a büvölőt is megőrjiti.

*

Márai világa semmitől sincs távolabb, mint a spekulációtól mentes, dicsőbb korokra és magasztos filozófiai eszmékre már eddig is annyi lemoshatatlan szégyent hozott valóságtól. Irodalma és művészete, sőt hozzátehetem, tudománya is ezen a ponton innen esik s legfeljebb jóleső kielégülést okoz és amennyiben ügyesen csinálja, u. n. hervadhatatlan babérokat szerez, ami, ismervén a polgári mentalitás terminológiáit, nagyon jól tudjuk mit jelent. Megkapja a bizonyítványt, szégyenkekről tartott közmegelegedésre szolgáló előadásokról lévén szó, természetesen szégyenségi bizonyítványt, amit felakaszthat szerény keretben, lehetőleg az úriszobában.

*

Nem ismerjük pontosan azt a helyzetet, mely az író gazdasági alapjainak a fölépítménye. Egyesek azt állítják, hogy e filozófiák, módszeres természetbölcselet, történelem, ésátöbbi szellemi megnyilvánulások iránt oly érdeklődést mutató gondolkodó két sarokháznak a tulajdonosa. Ő viszont jelen művében egyenesen minden rágalmazásnak elébevág; művének második' mondatában már kijelenti, hogy gyakorló szegény. Ezek egymásnak természetesen világosan ellentmondanak. Mindenesetre nem készpénz a két sarokház legendája, de mindenesetre vágyálom, kiélési forma, beállítottság, anyagi és egyben szellemi hinterland, amely az író romantikus kirándulásokra ösztönözi és finanszírozza a szegénység gázpusztított berkeibe.

Mily romantikusan látja a gazdag a szegénységet! Akár a józan az iszákosságot, a céda a

szüzességet, a fehér ember a négert, a néger a fehéret és végső fokon a szegény a gazdagot. Megható az a naivitás, amellyel a szegény író leírja a gazdagot az ő gazdagságával, autójával, barátnőjével, kutyájával és maeskájával, Rivierájával és Palm Beachével. (Ugyanakkor megható az is, amint leírja az ő maga szegénységét, megható ez és szájalomraméltó.) Mit lehet tenni tehát az ellen, miféle porokat szedhet ebben az esetben az ember, ha jön a szegénység berkeibe weekendezni járó öntudatos polgári neokatholikus író, történelmet, filozófiát, szociológiát és a többi rendszeres tudományokat anekdotákon át ismerő literary gentleman és a maga világát átpikturalja a szegénység árnykaival, szalonjába erre az esetre beállít egy mosóteknőt, halljába egy szemeteskosarat és egy használaton kívül helyezett gyerekocsit. Rivieráját áthelyezi mondjuk Felsőgödre vagy Nagymarosra és nagykiterjedésű birtokait valamelyik napilap által kisorsolandó ingyentelek ábrándjával helyettesíti.

Jön és türelmet, belátást, a megváltozhatatlanba való belényugvást prédikál istenáldotta neokatholikus szájával. Ha cinikus volnék, hozzátehetném, hogy könnyű neki. De nem vagyok cinikus és nem mondom ezt, isten ettől megőrizzen. Függetlenül anyagi beállítottságtól ez esetben, a szegénység berkeibe és gázborította ugaraira kiránduló polgári olvasóközönséget bőkezű kiadója jóvoltából Márai kalauzolja. A háború után egyidőben igen nagy divatban volt, hogy perverz és neurótikus amerikai polgárok kirándulásszerűen felkeresték Marne vérázattá és dőghullákkal borított rétjeit. Ezek a polgárok jóleső rongrással és kellemes iszonyattal távoztak szemlélődésük dicsőséges szinteréről. A polgári olvasóközönség ismét tájékozódni kíván. Ezuttal a magasabb szempontok szellemi síkján, az istentől elrendelt szegénység házatáján folytatja szemlélődéseit. Az autócar idegenvezetője előveszi ékesszólási képességeit és meg-

mutatja ennek a megszemlélendő vidéknek derűjét, isteni vonatkozását és bibliai szellemét. Megafonja elsőrangú; amit mond, abban a hallgatóság csak örömet lelheti. Mit mond, mit mond a megafon?

„Legyetek megalégedettek szegénységtekben. Szegénységtek istentől elrendelt, találjátok meg benne boldogságotokat. Igyekszetek annak keretein belül felépíteni világotokat, ha nem lé-

piték azt túl, megtaláljátok a boldogságot.“ Csupa angyali szavak, törölmetszett isteni igék, egy agyalágyult kor dicső gyermekének már nem is józan szavai. De a weckendezők szája ize szerint való. És amikor megafonjuk kezelőjét dicséretük özönével halmozzák el, a szegények iskolájának ilyenforma látogatása után ők maguk is kikapják a szegénységi bizonyítványt.

(Budapest) **Remenyik Zsigmond**

L A P M O N T Á Z S

A NÉMET VALTOZÁS

A máglya ellobbant, a varázsszavakat elmormolták: „az ösztönélet tulbecsülője: Freud, a történelem kigunyolója: Cohn-Ludwig; az úrulók, kik a világháború hősei ellen vétkeztek: a Remarqueok; a német nyelv eltorzítója: Kerr; a gög és szemtelenség képviselői: Tucholsky és Ossietzky“ — nincsenek többé. A Gleichschaltung megkezdődött, a szellem helyére teljes hatalmi apparátussal a propaganda lépett, a vásári kikiáltó hangja és mentalitása (Goebbels május elcsején a Tempelhofon így kezdte beszédét: „E helyen még sohasem látott tömegek...“) Az őrmesteri csizmát igazoló „metafizika“ sohasem remélt virágzásnak indult, ökörré pukkasztott békaszavak hangoskodnak: a semmiből kell valamit csinálni, a semmit kell megfejteni. Mintha csak Nietzsche igazolódna: „Önmagát felelőtlennek érezni és a dolgokat ugyanakkor mégis érdekesnek találni: ezt a kettős jót ajándékozza a metafizika hiveinek.“ Az átnyergelés, a Gleichschaltung megkezdődött és ki csodálkozik, hogy az élen a baloldal metafizikusa: Gottfried Benn halad, aki ma így beszél: „Egy új világ született, mintha csak az Óceán egy rég elfeledett szigete bukkant volna fel hirtelen a mélyből. Minden ami régi mérték: a múlté. Minőség és vélemény szabadság többé nem számítanak, ma az állam egésze az, ami új tápanyagot ad a vérnek. És ennek a forradalmi erőnek a hordozója az ifjúság, melynek harci szimbóluma többé már nem lehet a ködbevesző Bastille...“ (Rádióbeszéd.) A jóemlékezetű Neue Bücherschau szerkesztőségéből annak idején Becher és E. E. Kisch egy Benn-t dicsérő cikk miatt léptek ki. Irigyeljük az orrukat, akárcsak a Karl Kraus-ét, aki a Faekel máglyáján még akkor égette el a most behódolt Bernhard Diebold-ot, amikor mi még sokszor igent bólintottunk neki. Most Hitleret igazolják mindketten. Peter Martin Lampel-lel együtt H. H. Ewers fővédnöksége alatt Benn, Diebold és hitlerizmus? A harmadik birodalom metafizikai igazolására akkor már mégis a TAT-Kreis alkalmasabb, mert itt pl. H. Thomas eikéből megtudjuk, hogy az egész változás lényegvonala nem más mint „vom Jenseits ins Diesseits“, mert „ha a fejlődést figyelemmel kísérjük, akkor be kell vallanunk, hogy most egy fejlődési periódus végpontján állunk. De a kapcsolódás történelmi pontja nem Bismarcknál van, de nem is Nagy Frigyesnél.